

ἀκούει, πρέπει νὰ ἦ ὑποτεταγμένον εἰς τὴν μοναδικὴν φροντίδα, νὰ γινώσκῃ ποῖον ὄφελος δύναται νὰ πορισθῇ διὰ τὸ λειτοῦργημα αὐτοῦ ἐξ ἐκείνου, ὅπερ θὰ ἔχη μάθη...»⁽¹⁾

IV

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

§ 13. — Βεβαίως αἱ διὰ τῆς παρουσίας προτεινόμεναι μεταρρυθμίσεις τυγχάνουσι σοβαραί, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀήθεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δικαστηριακῶν ἡμῶν πραγμάτων, καὶ ἴσως γένωνται δεκταὶ μετ' ἐπιφυλάξεως, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι θὰ προβάλωσιν οἱ δισταγμοί, ὁ αἰώνιος σύντροφος τῶν ἐχομένων τυφλῶς ἐνὸς πράγματος.

Ἄλλὰ ἐφόσον ἤθελεν ἀναγνωρισθῆ, ὅτι αὐταὶ δὲν στεροῦνται βάσεως, εἶναι καθήκον παντὸς ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν δικαιοσύνην νὰ κατασυντρέψῃ τὰ μορμολύκεια τοῦ σχολαστικισμοῦ. Τίς μεταρρυθμίσεις ἀνταπεκρίθη ἀμέσως εἰς ἐπαγγελθέντας σκοποὺς καὶ ποῖον σύστημα ἀρχῆθεν ἐδημιουργήθη τέλειον, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δημιουργούμενον εἰς τοὺς ἐγκεφάλους τῶν θεωρητικῶν;

Καιρὸς πλέον καὶ οἱ νομικοὶ ν' ἀπαλλάξωσι τὴν γηραιάν νομικὴν ἐπιστήμην τῆς δουλείας τῶν ἀφηρημένων ἐνοιῶν καὶ τῶν ἀκάρπων δογμάτων καὶ ν' ἀναλάβωσιν εἰς χεῖρας κατι τι πραγματικώτερον, δυνάμε-

(1) Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ εἰδικευμένων τῶν ἀνακριτῶν, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μὲν τινὰς παραλλαγὰς τὸ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἔργῳ ἡμῶν «*Νέαι βάσεις δικαστηριακῆς ὀργανώσεως*» ἀναφερόμενον, σχετικῶς πρὸς τὴν μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακρίσεως ἐνεργεσίαν τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, σύστημα, ἐγγυώμενον, καθ' ἡμᾶς, καὶ περιορισμὸν χρόνου καὶ γραφειοκρατίας καὶ μελέτην τῶν δικογραφικῶν ἐμπεριστατωμένην· δηλονότι, ἕκαστος ἀνακριτῆς μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακρίσεως θὰ καταρτίξῃ ἑκάστην πορίσματος περὶ τοῦ πρακτέου, ἐπεχούσης θέσιν βουλευμάτων, ὑπὸ τὴν αἴρσιν πάντοτε τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Εἰσαγγελέως, καταργουμένης οὕτω τῆς διαδικασίας τοῦ συμβουλίου τῶν Πλημμελειοδικῶν. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας Εἰσαγγελέως καὶ Ἀνακριτοῦ θὰ ζητῆται καὶ ἡ γνώμη τοῦ Προέδρου. Διότι, ὡς ἄλλαχού ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσωμεν, ἀποκτωμένης διὰ τῆς εἰδικεύσεως τοῦ ἀνακριτοῦ τῆς ἐξέως τῆς ἀντικειμενικότητος καὶ τῆς ἡρεμίας, ἀποτρέπονται οἱ κίνδυνοι μήπως ὁ ἀνακριτῆς κυριευθῇ ὑπὸ ἰδεῶν ἐμμόνων ἢ προκατειλημμένων, αἵτινες ἀσφαλῶς θέλουσι καταλάβῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀσυνειδήτως καὶ ἐν τῇ κατευθύνσει τῶν ἐρευνῶν καὶ ἐν τῇ διατυπώσει τῆς γνωμοδοτήσεώς του, εἰάν ἐξακολουθήσῃ ἢ σημερινῇ τακτικῇ, τῆς ἀναθέσεως δηλαδὴ τοῦ ἀνακριτικοῦ ἔργου εἴτε εἰς τοὺς νεωτέρους τῶν δικαστῶν, εἴτε εἰς τοὺς πλείον ὀκνηροὺς καὶ ἐπιστηματικῶς ὑστεροῦντας εἴτε τέλος καὶ εἰς ἀξίους δικαστάς, ἀλλ' ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον.

νον νὰ δώσῃ ὠθησιν πρὸς τὰ ἔμπρός, ὡς ἔπραξαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες, καὶ ὁ ἱατρὸς καὶ ὁ φυσιολόγος καὶ ὁ χημικὸς καὶ ὁ ἀστρονόμος: Πρέπει καὶ οὗτοι νὰ βιβθῶσιν εἰς τὴν ἐνδελεχῆ παρατήρησιν καὶ τὴν περματικὴν ἐρευναν.

Διότι τὸ δίκαιον δὲν εἶναι ἀφηρημένη ἐννοία. Εἶναι καὶ τοῦτο πραγματικὴ κατάσταση!

Ἀθῆναι Νοέμβριος 1923

Η ΕΚΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ *

(Γενεύη 16 'Ιουνίου—5 'Ιουλίου 1924).

ΥΠΟ Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

Ἡ ἐφ'εστεινὴ συνδιάσκεψις ἤρchiσε μὲ καλυτέρους ὁλωνοὺς τῆς προηγούμενης (Ὀκτώβριος 1923). Δόγῳ ἴσως τῆς μετατοπίσεως τῆς συνόδου εἰς τοὺς θερινοὺς μῆνας ἀντεπροσωπεύθησαν περισσότερα κράτη ἢ ἄλλοτε.

Αἱ ἐργασίαι ἤρchiσαν κατὰ τὴν νομολογημένην καὶ τυπικὴν ἤδη μέθοδον τῶν προηγούμενων συνδιασκέψεων.

Κατηρτίσθη τὸ γραφεῖον τῆς συνδιασκέψεως ἐκλεγέντος προέδρου, προτάσει τῆς Κυβερνητικῆς Ἀγγλικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὑποστηρικτικῆς καὶ ὑπὸ τῶν ομάδων τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. τοῦ Hjalmar Branting πρῶην πρωθυπουργοῦ τῆς Σουηδίας, ἀνδρὸς διακριθέντος καθ' ὄλον τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον διὰ τὴν φιλειρηνικὴν δράσιν καὶ μετριοπάθειάν του καθὼς καὶ τὴν μεσολάβησίν του εἰς ὅλα τὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀναφανέντα κοινωνικὰ ζητήματα. Μεθ' ὅ κατηρτίσθησαν αἱ ομάδες Κυβερνητικῆς, ἐργοδοτῶν, ἐργατῶν εἰς σώματα ἐκλεγέντων προέδρων κλπ. καθὼς καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ εἰς τὰς ὁποίας θὰ παραπέμποντο τὰ συζητητέα θέματα δι' ἐπεξεργασίαν καὶ εἰσήγησιν. Ὡσαύτως καὶ ἡ διευθύνουσα τὴν τάξιν τῶν ἐργασιῶν ἐπιτροπὴ (Commission de Preposition, Selection Committee, Arbeitsausschuss) καὶ ἡ τοῦ ἐλέγχου τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων.

Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται καταρτίζονται ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῇ συνδιασκέψει ἀντιπροσωπευομένων τριῶν ομάδων ἀντιπροσώπων ἤτοι τῶν κυβερνήσεων, τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, πλὴν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐργασιῶν συντιθεμένης ὡς καὶ ἡ διάσκεψις ὁλόκληρος, δηλαδὴ διπλοῦ ἀριθμοῦ ἀντιπροσώπων κυβερνητικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.

Ἡ πρώτη ἐβδομάς κατηναλώθη γενικῶς εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἐλεγχον τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων καθὼς καὶ εἰς συνε-

* Ἐκθεσις ὑποβληθεῖσα (45041) 16—8—24 πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Ὑπουργεῖον ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἕκτην διεθνή συνδιάσκεψιν ἐργασίας ἐν Γενεύῃ. Δημοσιεύεται ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργεῖου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. (Προσετέθησαν κατὰ τὴν δημο-

δρίας τινὰ τῶν ἐπιτροπῶν⁽¹⁾, ἢ δευτέρῃ εἰς τὴν συζήτησιν τῆς ἐκθέσεως

σίευσιν ἢ βιβλιογραφία καὶ μικραὶ τινες συμπληρώσεις χρήσιμοι διὰ τὸ εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν).

Conférence internationale du Travail (Sixième session, Genève Juin 1924).

I A. Questionnaires I—IV. Genève 1923. (Utilisation des loisirs des ouvriers; Égalité de traitement des Travailleurs étrangers et nationaux victimes d'Accidents du Travail; Arrêt hebdomadaire de vingt-quatre heures dans la verrerie à bassins; Travail de nuit dans les boulangeries).

B). Rapports I—V (et Rapports Supplémentaires) ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω θεμάτων. Genève 1924.

II A). Rapport du Directeur du Bureau international du Travail (Octobre 1922 — Décembre 1923) Genève 1924. Annexe au Rapport du Directeur: L'enquête sur le Chômage. Genève 1924.

B. α) Institution d'une procédure d'amendement des conventions. Genève 1923; (Rapport ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου Genève 1924). β) La Crise de Chômage 1920—1923 Genève 1924. γ) Rapport de la commission consultative du Charbon Genève 1923. La prévention du Charbon dans les tanneries par le Dr H. Leymann Genève 1923.

III. Resolutions Schürch, Suzuki, Mannio (βλ. αὐτὰς εἰς Comptes rendus provisoires N° 1 [16 'Ιουνίου] 1924).

IV. Compte Rendu provisoire N° 1—26 Genève 1924 καὶ Auszug aus dem Verhandlungsbbericht 1—22. Genf 1924.

Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω δημοσιεύονται καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, τὰ πρακτικὰ δὲ τῶν συνεδριάσεων μόνον ἐξ ἐθίμου ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Οὐασινγκτῶνος, καὶ εἰς τὴν ἰσπανικὴν. Περιλήψεις τῶν πρακτικῶν δημοσιεύονται καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν (Bericht über die verschiedenen Punkte der Tagesordnung. Genf 1924 καὶ Auszug aus den Verhandlungen).

Περὶ τῶν προηγούμενων συνδιασκέψεων πληροφορεῖται ὁ διαφερόμενος ἀπὸ τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα: Ἰ. Σοφίανος οὐλόου, 6 ἄρθρα περὶ τῆς διασκέψεως τῆς Οὐασινγκτῶνος (Ἐστία 11—16 'Ιανουαρίου 1920). Ἀ. Σβώλου, Τὸ ἐργατικὸν συνέδριον τῆς Οὐασινγκτῶνος (Δελτίον Ἑμπορ. Ἐπιμ. Ἀθηνῶν 1920). Γ. Χαριτάκη, Ἡ Διεθνὴς ὀργάνωσις ἐργασίας καὶ τὸ ἐν Οὐασινγκτῶνι διεθνὴς συνέδριον («Μέλλον» 1920). Δ. Πουρνάρα, Ἡ διεθνὴς διάσκεψις ἐργασίας (Νεοελλ. ἐπιθεώρ. 1920). Ἰ. Σπετσιώτη, Τὸ διεθνὴς Ναυτικὸν συνέδριον τῆς Γενούης («Μέλλον» 1920). Δ. Καλιτσουνάκι, Ἡ τετάρτη διεθνὴς διάσκεψις τῆς ἐργασίας («Ἀρχεῖον» 1922). Ἀ. Ἀνδρεάδη, Ἡ πέμπτη διεθνὴς συνδιάσκεψις ἐργασίας («Ἀρχεῖον» 1924). Μαρίας Σβώλου, Ἡ VI Διεθνὴς συνδιάσκεψις τῆς ἐργασίας («Ἑγγύς καὶ ἄπω Ἀνατολή» 1924).

(1) Καὶ ἐφέτος (βλ. Ἀ. Ἀνδρεάδην ἐνθ' ἄν. σελ. 2 ἀπησχόλησε ἐπ' ἄρκυ τὸν καὶ ἐπιμόνας τὴν συνδιάσκεψιν τὸ ζήτημα τοῦ ἰταλοῦ ἐργατικοῦ ἀντιπροσώπου Ροσσόνι. Καὶ ἀνεγνωρίσθη μὲν ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως μὲ μικροτέραν πλειοψηφίαν τῆς περυσινῆς, δὲν προστάθη ὁμῶς φαίνεται ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων εἰς σὺδερμίαν ὑποεπιτροπὴν.

Thomas καθώς και τὰς συνεδρίας τῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἡ τρίτη εἰς τὰς συνεδρίας τῆς ὀλομελείας τῆς συνδιασκέψεως πρὸς συζήτησιν τῶν ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς ἀποφασισθέντων καὶ λήψιν ἀπαφάσεων.

Ἡ ἕκτη Διεθνῆς συνδιάσκεψις ἐργασίας ἠσχολήθη ὄχι ὡς συνήθως μὲ ζήτηματα μικρᾶς, καίτοι σπουδαιότητος, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς φύσεως. Ὡς πρῶτον ζήτημα ἐτέθη, διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου ἐργασίας Ἀλβέρτου Thomas ἡ διεθνῆς διάρκεια τῆς ἐργασίας. Συνεζητήθη λοιπὸν κατὰ πόσον τὸ ἐν Οὐασινγκτῶνι τῷ 1919 ψηφισθὲν σχέδιον συμβάσεως ὀκταῶρου ἡμερησίας καὶ 48ῶρου ἐβδομαδιαίας ἐργασίας καὶ ἐκυρώθη διὰ νόμων διεθνoῦς ὑποχρεώσεως ὑπὸ τῶν μελῶν κρατῶν τοῦ διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας. Τὸ ζήτημα ἐπομένως ἔθηκε θέμα γενικῆς διεθνoῦς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θέμα σπουδαῖον τῆς ὑψηλῆς γενικῆς πολιτικῆς τῶν λαῶν.

Μετὰ τὰς δηλώσεις τῶν Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν Κυβερνητικῶν ἀντιπροσώπων, οὗτοι πρόκειται ταχέως νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ ὑπὸ τῶν Κρατῶν τῶν ἀντιφυλάκτως τὸ σχέδιον συμβάσεως τῆς Οὐασινγκτῶνος περὶ τῆς ὀκταῶρου ἡμερησίας ἐργασίας, ἡ θέσις τῶν Γερμανῶν ἀδυσχεράνη σπουδαίως. Αἱ παλαιότεραι γερμανικαὶ κυβερνήσεις μέχρι τοῦ 1921 δὲν εἶχον δεῖξει δισταγμοὺς εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ὀκταῶρου. Τὸ ζήτημα μᾶλλον ἐτίθετο ποῖος πρῶτος θὰ προέβαινε εἰς αὐτήν. Μικρότερα μάλιστα Κράτη ἐπεκύρωσαν τὴν σύμβασιν καίτοι τινὰ ἐξ αὐτῶν μετ' ἀρκετῶν ἐξαιρέσεων (Ἑλλάς, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ἰνδία, Αὐστρία, Τσεχοσλοβακία), ἀλλὰ διὰ ὀμωδικῶν τιμολογιακῶν συμβάσεων ἢ καὶ ἐσωτερικῶν νόμων (Βέλγιον, Ἰσπανία, Ἰταλία, Σερβία, Σουηδία), εἶχον εἰσαγάγῃ τὸ ὀκταῶρον καὶ τέλος ἕτερα εἶχον συστήσει τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ εἰς τὰ ἀρμόδια νομοθετικά σώματα (Ἀργεντινὴ, Βραζιλία, Χιλή, Γαλλία, Ἰταλία, Ὀλλανδία, Ἰσπανία, Γερμανία, Λιθουανία). Οὕτω εἰς τὰ περισσότερα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη de jure καὶ de facto ἴσχυεν ἡ ὀκταῶρος ἡμερησία ἐργασία. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Γερμανίαν ἤρχισεν ἀντίθετος κίνησις. Καίτοι ἐτηρεῖτο μέχρι τοῦ 1923 τὸ ὀκταῶρον ὅμως εἶχεν ὀριμάσει καὶ εἰς τοὺς ἐργάτας ἀκόμη ἡ ἰδέα οὗτι αἱ ἐπανορθώσεις θὰ ἠδύνατο νὰ πληρωθοῦν μόνον διὰ μακροτέρου χρόνου ἐργασίας, δι' ἐργασίας μελζονος δηλαδὴ ἀπὸ τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν ἐργατῶν εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Τὴν ἐναρξιν ἔκαμιν ὁ πολὺς λόγος τοῦ Stinnes εἰς τὸ ἀνώτατον Γερμανικὸν οἰκονομικὸν συμβούλιον τὸν Νοέμβριον τοῦ 1922. Διὰ πρῶτην φοράν ἐζητεῖτο κατηγορηματικῶς ἡ εἰσαγωγή τῆς δεκαῶρου ἡμερησίας ἐργασίας. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1923 ἡ παρρηγήνεις — βιομηχανικὴ Μεγάλη βιομηχανία διὰ πρᾶξικοπήματός της εἰσήγγεν ἐξαπί-

νης τὴν δεκαῶρον μέχρι τῆς δωδεκαῶρου καὶ τὴν ἐννεῶρον ἡμερησίαν διὰ τὰς ὑπεργείους καὶ ὑπόγειους ἐνμεταλλεύσεις πρὸς γενικὴν ἀναστάτῳσιν τοῦ ἐργατικoῦ κόσμου. Τέλος τὸ Διάταγμα τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Δεκεμβρίου 1923 κατήγγητε ἂν ὄχι κατ' ἀρχὴν ὅμως καὶ οὐσίαν τὴν ὀκταῶρον ἡμερησίαν ἐργασίαν. Οὕτως παρέστημεν εἰς δεινὸν ἀγῶνα τῶν Γερμανῶν Κυβερνητικῶν καὶ ἐργοδοτικῶν ἀντιπροσώπων ἐν τῇ συνδιασκέψει πρὸς τε τοὺς ἄλλοδαποὺς ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους ἐργατικoὺς ἀντιπροσώπους τῶν, ὥστε νὰ θαυμάσῃ ἀληθῶς κανεὶς πόσον τὰ δημοδικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τίθενται ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν. Ἡ διαμάχη αὕτη κυρίως τῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν ὑποδοθηθῶντων καὶ τῶν Ἀγγλῶν ἐστράφη εἰς τὸ ζήτημα οὗτι δυνατόν ἡ Γερμανία νὰ μετέτρεψε τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου ἐργασίας εἰς Γερμανικὸν Dumping εἰς ὃ θὰ ὑπερδοθηθεῖτο σπουδαίως ἀπὸ τὴν εὐρείαν ἐξάπλωσιν τῶν καρτέλλων της. Ὡσαύτως τὰ παρακαίμενα μικρότερα Κράτη (Τσεχοσλοβακία) δὲν θὰ ἠδύνατο μετὰ ταῦτα νὰ κρατήσουν αὐτὰ τὸ ὀκταῶρον, τέλος δὲ οὗτι τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων δὲν πρέπει νὰ συσχετίζεται μὲ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου ἐργασίας. Ποῖος θὰ ἀπεδείκνυεν ἄλλως τε οὗτις ἡ ὑπερπρᾶξία αὕτη διετίθετο διὰ τὰς ἐπανορθώσεις καὶ δὲν θὰ εἰσέφερν τὰ ἐκ ταύτης κέρδη εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἐργοδοτῶν. Εἰς τὸ σχέδιον ἄλλως τε τῶν ἐπιτροπῶν τῶν πραγματογνωμόνων (σχέδιον Dawes) δὲν θίγεται ἀσφαλῶς ἀπὸ σκοποῦ τὸ ζήτημα τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μόνον τὸ τῆς σκοπιμότητος, περισσότερο ἀποδοτικῆς λειτουργίας τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ συζήτησις παρὰ τὴν συμβιβαστικὴν, λεπτοτάτην καὶ διπλωματικωτάτην παρέμβασιν τοῦ Thomas δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλήξῃ εἰς σαφὲς πόρισμα. Τὸ Διεθνὲς γραφεῖον δὲν διαθέτει καὶ μέσα πιστικὰ ἐκτελεστικά. Ἡ σύνδεσις δὲ τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων ἢ τεχνικῶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑποστηρικθῆσα καθίστα αὐτὸ δύσλυτον. Διὰ νὰ ὑποχρεωθῶμεν εἰς τὰς ἐπανορθώσεις εἶπον θέλομεν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐργασίαν. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναλάβωμεν ὑποχρέωσιν διεθνoῦς κανονισμοῦ διαρκείας τῆς ἐργασίας. Τέλος παρεπέμφθη πρὸς συζήτησιν εἰς τὸ Διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ Δ. Γ. Ε. πρότασις ἐφιστώσα τὴν προσοχὴν τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων ἐπὶ τῶν διεθνῶν κοινωνικῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχη ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του ἐν οἰονδήποτε ὑπ' αὐτῆς ἀποδεκτὸν γενόμενον γερμανικὸν πρόγραμμα.

Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Thomas περιεστράφη καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου ἐργασίας, πρὸδου τῆς ἐπικυρώσεως τῶν σχεδίων συμ-

βάσεων και εφαρμογής των συστάσεων, προσχωρήσεως εις τὸ γραφείον νέων μελῶν-Κρατῶν (Ἠνωμένοι πολίται, Ἠνωμένοι Σοβιετικοὶ Σοσιαλιστικοὶ Δημοκράται, Τουρκικὴ Δημοκρατία κλπ. αντιπροσωπεύσεως τοῦ Διεθοῦς Γραφείου Ἐργασίας και ἐπικοινωνίας τοῦ Διεθοῦς Γραφείου ἔργασίας πρὸς τὰ μέλη-Κράτη και τῆς συμμορφώσεως αὐτῶν πρὸς τὰς ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών, Ἁγίου Γερμανοῦ, Νεϊγύ κλπ. σχετικῶς πρὸς τὰ ζητήματα τῆς Ἐργασίας υποβαλλομένων υποχρεώσεων. Τέλος εις ἐν σημείον ἀφέωρα και τὴν βοηθητικὴν δρᾶσιν τοῦ Διεθοῦς Γραφείου Ἐργασίας πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὑπάτης Ἀρμοστείας τῶν Προσφύγων ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἑθνῶν. Ταύτης τὴν διατήρησιν και προσκόλλησιν μάλιστα εις τὸ διεθνὲς γραφείον ἔργασίας ὑπεστήριξεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Προσφυγικοῦ κόσμου και ἰδίως τῶν Ἀρμενίων και Ῥώσων.

Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς ἐτήσιας ἐκθέσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου ἔργασίας δὲν καθώρισεν ἑμῶς μόνον στενῶς τὰ ἀνωτέρω μνημονεύθηεντα θέματα, ἀλλὰ και διήνοιξεν εὐρυτέραν τὴν ἄποψιν ἐπὶ ὅλων τῶν ἀποχρώσεων τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τῶν Κρατῶν και ἐπὶ τῶν εἰδικῶν ἐμποδίων τὰ ὅποια αὐτὴ ἔχει νὰ ὑπερπεδήσῃ πενταχοῦ. Πάντως διεπιστώθη και ὑπὸ ὀργάνων μάλιστα τοῦ ἐργοδοτικοῦ τύπου (1) ὅτι ὅπως ἡ ἀνθρωπότης μετὰ μακροῦς και κοπιώδεις ἀγῶνας ἀπεκατέστησε τὴν πολιτικὴν δημοκρατίαν, οὕτω πρέπει νὰ ἐξεύρη και τὸν τύπον τῆς οικονομικῆς δημοκρατίας ἡ ὅποια οὕτε θυσιάζει τὰ συμφέροντα οὐδεμιᾶς τάξεως, οὕτε ἐπιβραδύνῃ τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας.

Εἰς τὴν ἐφετεινὴν ἡμερησίαν διάταξιν εἶχεν ἀναγράψει τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ σχεδίου Γραφείου Ἐργασίας τὰ ἐξῆς θέματα.

1. Χρησιμοποίησις τῆς Σχολῆς τῶν ἐργατῶν.

2. Ἐξίσωσις τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν πρὸς τοὺς ἡμεδαποὺς εις τὴν ἀποζημίωσιν δι' ἀτυχήματα ἐν τῇ ἔργασίᾳ.

3. Εἰκοσιτετράωρος ἐβδομαδιαία διακοπὴ (Aigêt), ἐργασιῶν εις τὰ ὑελοουργεῖα μετὰ λεκανοκλιβάνων.

4. Νυκτερινὴ ἔργασία εις τὰ ἀρτοποιεῖα.

Πρὸς δὲ ὁ Thomas εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλει ὡς συνήθως γίνεται εις τὴν ποσοκλητήριον πρὸς τὰς Κυβερνήσεις ἀγγελλας τῆς Συνδιασκέψεως και ἄλλα τινὰ θέματα μετὰ τὰ ὅποια ἡ Συνδιάσκεψις θὰ ἀπασχολεῖτο ἤτοι μετὰ

1. τὴν εἰσήγησιν εἰδικῆς ἐπιτροπῆς συσταθείσης δι' ἀποφάσεως τῆς

3 συνδιασκέψεως τῆς ἔργασίας (1921) περὶ τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τὸν ἀνθρακα.

2. Μετὰ τὴν ἐκθεσιν και λογοδοσίαν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ γραφείου περὶ ὧν ἐγένεν ἀνωτέρω ἤδη λόγος.

3. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς περὶ ἐνεργίας εἰδικῆς ἐν παραρτήματι ἐκθέσεως τοῦ Διευθυντοῦ.

4. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ Διευθυντοῦ Γραφείου ἔργασίας περὶ καθιερώσεως διαδικασίας συμπληρωματικῆς τῶν συμβάσεων.

Τέλος ἡ συνδιάσκεψις ἀπασχολήθη:

1) μετὰ τὴν ἐρευναν τῶν συμφώνως πρὸς τὸν κανονισμόν τοῦ Δ. Γ. Ε. καταναλωθεισῶν προτάσεων τοῦ Schürch (Ἑλβετία) περὶ συνεργασίας τοῦ Δ. Γ. Ε. μετὰ τῶν οικονομικῶν δημοσιονομικῶν ὀργανώσεων τῆς κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν μέσων ἐκείνων τὰ ὅποια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξησφάλιζον μεγαλυτέραν σταθερότητα εις τὴν γενικὴν στάθμευσιν τῶν τιμῶν.

2) μετὰ τὴν πρότασιν τοῦ Suzuki (Ἰαπωνία) περὶ ἐγγραφῆς εις τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ 1925 τοῦ ζητήματος τῆς συνδικαλικῆς ἐλευθερίας.

3) μετὰ τὴν πρότασιν τοῦ Mannio (Φινλανδία) περὶ ἐπιφορτίσεως τοῦ Δ. Γ. Ε. μετὰ τὴν μελέτην τῶν συμδραστικῶν και διαιτητικῶν μεθόδων λύσεως τῶν ἐργασιακῶν συγκρούσεων εις τὰς διαφόρους χώρας.

Ἐπὶ τούτων ἐλήφθησαν αἱ ἐξῆς ἀποφάσεις.

1) Σύστασις ἀφορώσα τὴν χρησιμοποίησιν τῆς σχολῆς τῶν ἐργατῶν.

Αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ σχεδίου συμβάσεως ὀκταῶρου τῆς Οὐάσιγκτωνος, ὅτι διὰ ταύτης ἐξασφαλίζεται ἡ κατ' ἀρέσκειαν διάθεσις τῶν ὠρῶν σχολῆς τῶν ἐργατῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν, πνευματικῶν και ἠθικῶν αὐτῶν ἱκανοτήτων ἐπὶ σπουδαία προαγωγὴ τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ. Ἐθεωρήθη πρὸς τούτοις ὅτι ἡ κατ' ἀρέσκειαν και ἐπωφελῶς διάθεσις τῆς σχολῆς ταύτης δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν πρὸς ἔργασίαν και παραγωγὴν διάθεσιν τοῦ ἐργάτου διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς καθημερινῆς ἀπασχολήσεώς του και νὰ συντελέσῃ ἐπομένως οὕτως εις γενικὴν αὐξήσιν τῆς ἐργασιμότητός του και εις τὴν ὑπάτην ἀπόδοσιν τῆς ὀκταῶρου ἡμερησίας ἔργασίας.

Λόγῳ τῆς διαφορικότητος τῶν ἠθῶν, τῶν τοπικῶν περιπτώσεων κλπ. τῶν διαφόρων χωρῶν καθωρίσθησαν γενικῶς ἀρχαὶ και μέθοδοι τῆς χρησιμοποίησεως τῆς σχολῆς ταύτης. Αὗται ἀφοροῦν, (α') εις τὴν μὴ προσφυγῆν τῶν ἐργατῶν εις ἀμειδομένας ὑπερωρίας, διαφυλαττομέ-

(1) Βλ. Informations Sociales Vol. XI, No 12. (1924)

νης έννοείται τής άτομικής έλευθερίας τούτων όπως διαθέσσει κατά βούλησιν τήν σχολήν των και λαμβανομένων υπ' όψει τών έκάστοτε έκτάκτων αναγκών τής βιομηχανίας. Συνιστάται ώσαύτως ή κατά τó δυνατón ελάττωσις διά μεθοδικής συγκοινωνιακής πολιτικής του χρόνου μεταβάσεως εις τās οίκιας πρòς τήν έργασίαν και τάνάπαλιν. (β') εις τήν άνάπτυξιν τής κοινωνικής υγιεινής διά καταπολεμήσεως του άλκοολισμού, φθίσεως, άφροδισίων, τυχηρών παιγνίων και χρησιμοποίησεως λαϊκών λουτρών, (γ') εις τήν προαγωγήν πάσης οργανώσεως σκοπούσης τήν άνέγερσιν εθνητών, άνέτων και υγιεινών οίκιων είτε εις άγροπόλεις, είτε και εις τās μεγάλας βιομηχανικάς πόλεις, (δ') εις τήν εξύψωσιν τής έργατικής ζωής δι' άπασχολήσεως του έργάτου εις ίδιόν του κήπον, εις γυμναστήρια, εις εκπαιδευτήρια, βιβλιοθήκας, διαλέξεις ύποβοηθουμένων τούτων και δι' ειδικών επιδομάτων, (ε') εις τήν κατά τó δυνατόν έλευθέραν χρήσιν ύπό τών έργατών ταύτης ή εκείνης τής διαρρυθμίσεως και τής μεθοδικής συσχετίσεως και άρμονικής συνενώσεως τών διαφόρων καθ' έκαστον διαρρυθμίσεων διά τήν έπωφελεστέραν χρησιμοποίησιν τής σχολής τών έργατών.

2) Διά τó δεύτερον θέμα έψηφίσθη σχέδιον συμβάσεως άναγνωρίζει τήν τιθεμένην δι' αύτου άρχήν άνευ όρων έπιτοπίου διαμονής και με ύποχρέωσιν εισαγωγής τοιαύτης άποζημιώσεως όπου δέν ύφίστανται σχετικαί ασφάλειαί έντός μιās τριετίας από τής επικυρώσεως τής συμβάσεως. Η σύστασις περιέχει εύκολίας τών δικαιούχων εις τήν λήψιν τής άποζημιώσεώς των, διαδικασίαν ένστάσεων, έξαιρέσεις τελών κλπ.

3) Διά τó τρίτον έψηφίσθη ώσαύτως σχέδιον συμβάσεως. Τοúτο άναγνωρίζει τήν άνω άρχήν τής 24 εβδομαδιαίας διακοπής τής λειτουργίας τών ύελοργείων μετά λεκανοκλιβάνων κατά τās Κυριακάς ή άλλας διά νόμου παραδόσεων ή εθίμων καθιερωμένης ήμέρας, άφίνει όμως άρκετά εύρύ πεδίο έξαιρέσεων διά τεχνικούς και οικονομικούς λόγους, πρòς δέ δι' έργασίας προπαρασκευαστικής, συμπληρωματικής και επιδιορθωτικής διά τήν κανονικήν λειτουργίαν τών έκμεταλλεύσεων κατά τās έργασίμους ήμέρας.

4) Όσαύτως και διά τó τέταρτον θέμα έψηφίσθη σχέδιον συμβάσεως άπαγορεύσεως τήν νυκτερινήν παρασκευήν άρτου, ειδών φυραματοποιίας κλπ. Νύξ θεωρείται χρονικόν διάστημα 7 συνεχών ώρων. Εις τούτο πρέπει πάντως νά συμπεριλαμβάνηται τó διάστημα μεταξύ νυκτερινής τής 11 και 5 πρωινής ώρας ή έφόσον τó κλίμα και ή έποχή επιτρέπουν τούτο τής 10 νυκτερινής και 4 πρωινής. Και τó σχέδιον συμβάσε-

ως τούτο περιέχει πολλάς έξαιρέσεις, πάντως δέ αί διατάξεις του θα έφαρμοσθούν μόνον από τής 1 Ιανουαρίου 1927.

Όσαύτως έψηφίσθη πρότασις όπως εις προσεχή συνδιάσκεψιν συζητηθή σχέδιον συμβάσεως και σύστασις διά τήν καταπολέμησιν του άνθρακος δι' άπολυμάνσεως τών δερμάτων, κεράτων, όστών, όπως τó Δ. Γ. Ε. παρακολουθήσιν και ει δυνατόν επεκτείνη τās έργασίας του πρòς διεθνή κωδικοποίησιν τών άφορώντων τήν άνεργίαν ζητημάτων, έξετάζον λεπτομερέστερον τήν άστάθειαν τών τιμών, διατάραξιν τών συναλλαγμάτων κλπ. Αί λοιπαί μικροτέρας σημασίας προτάσεις παρεπέμφθησαν όλοι εις τó Διοικητικόν συμβούλιον.

Όπως έληξαν αί έργασίαι και τής 6 συνδιασκέψεως, έργασίαι τās όποιας ό τόσοσιν φιλαγάθως διευθύνων αύτάς Branting έχαρακτήρισεν ως δυναμένας νά συντελέσουν σοβαρώς διά τών άποτελεσμάτων των εις τήν περαιτέρω πρόοδον τής άνθρωπότητος εις τόν δύσκολον δρόμον του μέλλοντος.

Έν Γενεύη και Ιούλιον 1924.

† HUGO STINNES

ΥΠΟ Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

Ἀπέθανε πρό τινος (10 Ἀπριλίου 1924) εἰς Γερμανίαν εἰς ὄχι σχετικῶς προχωρημένην ἡλικίαν (54 ἐτῶν) ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγιστάνας τῆς βιομηχανίας τῆς ὁ Hugo Stinnes. Οἱ Γερμανοὶ εἶπον, ὅτι αἰτία τοῦ προώρου θανάτου του (ἐκ χολολιθιάσεως) ἦτο καὶ ἡ μεγάλη ψυχικὴ ἀπόγνωσις εἰς τὴν ὁποίαν περιήλθεν δλόκληρος ἡ παραρρήνσιος βεσπφαλικὴ βιομηχανία, καὶ συνεπῶς καὶ ὁ μέγας ἐκπρόσωπος τῆς περιοχῆς ταύτης τοῦ Ρούρ Στίννες, διὰ τῶν Συμβάσεων Micum..

Τὸ ὄνομα τοῦ Stinnes ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς, ἐμπορικοὺς καὶ βιομηχανικοὺς κύκλους τοῦ ἐξωτερικοῦ ὅσον καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Ὅπου ἐγένετο λόγος περὶ ἄνθρακος, σιδήρου, μεταλλείων, πλοίων, χρωμάτων, ἐργοστασίων κολλῶν, συγκεντρώσεως τέλος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐπιχειρήσεων, ἢ ἐξαπλώσεως οἰκονομικῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὸ ὄνομα τοῦ Stinnes δὲν θὰ ἔλλειπε κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν. Ἡ Γερμανικὴ μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ ἱστορία μάλιστα, εἰς τὴν ἀφάνταστον καὶ ἰλιγυιώδη πληθωρικὴν κυκλοφορίαν τῆς, δύο ὀνόματα θὰ μνημονεύη διαρκῶς τὸ τοῦ τέως διοικητοῦ τῆς Γερμανικῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Χρυσενστάιν καὶ τὸ τοῦ Stinnes. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ ὀργανωτὴς τῆς, ὁ δευτέρος ὁ μεγιστάν βιομήχανος ὁ προῶν καὶ ἀκριβῶς προμαντεύσας τὰ ἀποτελέσματά τῆς ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπωφεληθεὶς αὐτὰ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος Γερμανός(1).

I

Ὁ Στίννες κατήγετο ἀπὸ τὸ Mühlheim τοῦ Ρούρ. Ἀρχικῶς εἰργάσθη εἰς οἰκογενειακὴν του ἐταιρείαν, νεανίας ὅμως ἔτι ὢν (23 ἐτῶν) ἱδρυ-

(1). Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑποπτεύετο τις τὴν νομισματικὴν ἐξάρθρωσιν τῆς Γερμανίας, οὗτος τὴν ἐμάντευσε καὶ ἐπιγνώτως καὶ συστηματικῶς τὴν ἐξεμεταλλεύθη, γινόμενος κύριος πλείστων ὄσων πραγματικῶν ἀξιών τὰς ὁποίας ἠγόραζεν εἴτε δανειζόμενος ἀπὸ τὰς τραπεζὰς εἴτε ὀφείλων εἰς τοὺς τέως ἰδιοκτῆτας καὶ κυρίους καὶ ἐξοφλῶν ἐκάστοτε τὰ χρεῖα ταῦτα διὰ τοῦ ὑποτιμωμένου διαρκῶς νομίσματος.

σεν ἰδίαν ἐταιρείαν (Οὐγκω Στίννες), τὴν συνήθη ἐν Γερμανίᾳ, μὲ περιορισμένην εὐθύνην. Μὲ κεφάλαιον 50.000 Μάρκων ἐνωρὶς κατεῖχεν ἐπιβλητικὴν θέσιν εἰς τὸ Rheinisch-Westfälisches Kohle-syndikat. Ὅπως καὶ ὁ πάππος του ἠσχολήθη ἀρχικῶς μὲ τὰ μεταλλεῖα ἀνθρακεμπορίου καὶ ναυτιλίαν. Μέχρι καὶ τοῦ θανάτου του παρέμεινεν ὁ αὐτὸς ἀπλοῦς ἀνευ ἐξειδικευμένων ἀναγκῶν τύπος, ὁ εἰς τὴν ἐργασίαν μόνον εὐχαριστούμενος καὶ ἐκ ταύτης ἀντλῶν περαιτέρω δύναμιν καὶ πίστιν. Καὶ διὰ τὴν κηδεῖαν του ἀκόμη εἶχε προβλέψῃ νὰ γίνῃ ἀνευ τῶν συνήθων πομπῶν καὶ διακοσμήσεων. Πόσον ὅμως ἦτο ἀπέραντος ἢ σύλληψις τοῦ ἀφαντάστου τούτου ἀνθρώπου! Ὁ ὑπὸ πᾶσαν ἐποφιν οἰκονομικῶς, πολιτικῶς, πνευματικῶς ἀντίπους του, ὁ Ρατενάου, εἶχεν εἰπῆ ποτὲ μετὰ τὴν πτώσιν τῶν 22 Γερμανικῶν δυναστειῶν, ὅτι ἡ Γερμανία θὰ διηρείτο εἰς ἀριθμὸν τινὰ βιομηχανικῶν δουκάτων. Ὁ Στίννες θὰ ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ἀν ὄχι ὁ μέγας Γερμανὸς βιομηχανικὸς δούξ. Ὁ Στίννες εἶναι, λέγει ὁ Felix Pinner, τὸ μεγαλύτερον ἐπιχειρηματικὸν καὶ συνθετικὸν πνεῦμα τὸ ὅσον παρήγαγε ἡ Γερμανικὴ βιομηχανία. Ἦτο δημιουργικὸς συνθέτης καὶ ποιητῆς, ἀν ἐπιτρέπεται ἢ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφορᾶ, βιομηχανικῶν. Ἡ μία δημιουργία ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην μὲ πνεῦμα νεωτερίζον, πάντοτε ἐποικοδομητικὸν νέων ἀντιλήψεων, τέλος κοινωνικῶν.

Εἰς τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk A. G. εἶχεν εἰσαγάγῃ τὸ πρῶτον μεγαλειώδεις νεωτερισμοὺς μικτῆς οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως, διαμέσου δηλαδὴ τινος λειτουργίας δημοσίου νομικοῦ προσώπου καὶ ἰδιωτικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐξυγίανε ἄλλας ἐπιχειρήσεις (Deutsch-Luxemburgische Bergwerks- und Hütten-Aktiengesellschaft), πέραν δὲ τῶν ἀναριθμῶν ἰδίων ἐπιχειρήσεων ἐξήσκει σοβαρὰν ἐπίδρασιν εἰς ἕλας τὰς μεγάλας οἰκονομικὰς ὀργανώσεις εἰς τὸν Reichsverband τῆς Γερμανικῆς βιομηχανίας, εἰς τὴν Zentralarbeitsgemeinschaft εἰς τὸν Reichkohlenrat, εἰς τὸν ἀνώτατον Γερμανικὸν οἰκονομικὸν Συμβούλιον, εἰς τὸ Γερμανικὸν Κοινοβούλιον.

Ὁ Στίννες διεκρίνετο τῶν ἄλλων μεγάλων γερμανῶν δημιουργικῶν βιομηχανικῶν φύσεων τοῦ Κρούπ, τοῦ Thyssen, τοῦ Haniel τοῦ Stumm, τοῦ Ρατενάου, τοῦ Ballin διὰ τῆς ὑψητεῶς φαντασίας του εἰς οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς καὶ συγκεντρώσεις ἐπιχειρήσεων. Ταῦτα πάντα δὲ ὄχι ἀνευ ἐπιγνώτου σχεδίου οἰκονομικῆς τελειοποιήσεως. Ἐπεδίωκεν οἰκονομικὰς συνθέσεις μεγάλου τύπου ἀλληλοὑποστηρικτῶν, σύστημα ἐπιχειρήσεων ἀλληλοδιασταυρουμένων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐτελειοποιούον τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς. Εἰς πολλὰ ἐπέτυχεν, πολλὰ δὲν εἶχον πραγματοποιηθῆ ἀκόμη, καὶ διὰ τοῦτο ἡ εἰδησις τῆς ἀσθενείας του ἐπέφερε πτώ-

σιν τῶν ἀξίων του, διότι ὁ συνεχτικὸς κρίκος, τὸ ἐφορεῖσθαι ἐπὶ πάντων πνευμά του δὲν θὰ ἐλειτούργει πλέον.

Ἦδη πρὸ τοῦ πολέμου ἠνεύριετο τὴν δημιουργίαν τοιοῦτου παραρρηγείου βεσφαλικοῦ μεταλλευτικοῦ τράστ.

Ὁ πόλεμος ὅμως, καὶ πρὸ παντὸς ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος, ἀνατρέψασα ὅλας τὰς ἀξίας καὶ θεμελιωδῶς ἀναμοχλεύσασα ὅλον τὸν γερμανικὸν πραγματικὸν καὶ χρηματικὸν πλοῦτον, τοῦ παρασκευάσατο τὸ ἔδαφος γονιμώτατον διὰ τὴν ἀπολαύσῃ πολλάκις πολλαπλάσιον τὸν καταβληθέντα σπόρον. Ἀναμειγνύεται εἰς τὰς διαρκούσας τοῦ πολέμου ἐκκαθαρίσεις ἐχθρικών περιουσιῶν εἰς τὸ καταληφθὲν Βέλγιον. Συναννοεῖται μετὰ τοῦ Ἀλβέρτου Ballin καὶ συνάπτει συμφωνίας (Interessengemeinschaft) μετὰ τῆς Hamburg Amerika Linie, Συγχωνεύει τὴν Gelsenkirschenbergnerksengesellschaft μετὰ τῆς ἰδικῆς του «Γερμανολογυξερβουργικῆς». Συγχωνεύει τὸ τὸ ὄνομα του φέρον τράστ μὲ τὸ τοῦ Siemens εἰς τὴν τραπεζικὴν ἐπιχείρησιν Siemens-Rhein-Elbe-Schückerth Union διαθέτουσαν ὑπὲρ τὰς 200.000 ἐργατῶν. Τέλος οὐδὲν οικονομικὸν πεδῖον ἀπὸ τῶν μεταλλείων, ναυτιλίας, μηχανουργείων, μέχρι τῶν ξενοδοχείων, δασῶν, διαφόρων ἐργοστασίων, τυπογραφείων, ἡμερησίων (Deutsche Allgemeine Zeitung, Frankfurter Nachrichten) μένει ζῆνον ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας μέχρι τῆς νοτίου Γερμανίας, Ἄνω Σιλεσίας, Γερμανοαυστρίας, τοῦ ἐξωτερικοῦ γενικῶς καὶ τοῦ ὑπερποντίου κόσμου. Εἰς τὴν Τουρκίαν εἶχεν ἀναλάβει ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν Ἑλλάδα δὲ περιώδευσεν ἀντιπρόσωπός του (τοῦ οἴκου Ἄρ. Σινιόσογλου) διὰ μελέτην τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν τῆς.

II

Ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ λέγεται ὅτι δὲν ἦτο ὁ ἀντάξιός τῆς οικονομικῆς μεγαλοφυΐας του, πρὸς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ παραβληθῶν ὀλίγοι ἐν τῷ κόσμῳ. Πατριώτης Γερμανὸς μέχρις μυελοῦ ὀστέων ἦτο ἀρχικῶς εἰς τὸν πόλεμον ὀπαδὸς τοῦ Λούδενδορφ καὶ ὑπὲρ προσαρτήσεων. Ἀργὰ μόνον, τὸν Αὐγούστου τοῦ 1918, παρώτρυνε τὸν Ballin νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Κάιζερ καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὴν χειροτέρευσιν τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως. Τὰ πολιτικοοικονομικὰ ζητήματα ἔβλεπε μὲ ὄμμα πάντοτε συνενδιαφερομένου κριτοῦ καὶ πραγματογνώμονος, ὁ ὅποιος δυσκόλως ἐχώριζε τὸ ἰδιωτικὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν συμφέρον, καίτοι ἡ ἔκτασις τῶν ἐπιχειρήσεών του ἔκαμνεν αὐτὸν σπουδαῖον συντελεστὴν τῆς ὅλης γερμανικῆς οἰκονομίας. Εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Spaa διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἀνθρώπων ἀντιτέθη κατά ἀναλήψεως ὑπερμέτρων ὑποχρεώσεων ἐκ μέρους τῆς

Γερμανίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν γνώμην του θὰ ἦσαν ἀνεκπλήρωτοι καὶ ἄφινε νὰ ὁ πονεθῆ, ὅτι θὰ ἐπρετίμα τὴν κατάληψιν τῆς περιοχῆς τοῦ Ρούρ. Αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων τόσο καταστρεπτικὴ διὰ τὴν Γερμανίαν φαίνεται δὲ νὰ ἐπίστευεν ὅτι δὲν θὰ τὴν ἀπετόλμων οἱ Γάλλοι. Ὁ Simons ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ Ρατενάου, ὁ Dernburg, ὁ Bonn καὶ ἄλλοι ἀντέκρουσαν τὰς γνώμας του καὶ ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις δὲν τὰς ἀποδέχθη. (1) Ὁρθῶς διότι μετὰ ταῦτα ἀπεδείχθη ὅτι αἱ παροχαὶ τὰς ὁποίας ἐθεώρει ἀνεκτελέστους ἐπραγματοποιήθησαν σχεδὸν ὀλοκληρωτικῶς. Ἀπὸ λόγους ἰδιωτικῆς σκέψεως φαίνεται ὅτι καὶ παλαιότερον εἶχε προτείνει τὴν εἰς χεῖρας τῶν ἰδιωτῶν ἀνάθεσιν τῶν σιδηροδρόμων, τοῦ ταχυδρομείου καὶ ἄλλων δημοσίων ἐκμεταλλεύσεων, διὰ νὰ παράσχη ἡ Γερμανικὴ βιομηχανία πρὸς τὸ κράτος τὴν πίστιν τῆς. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ μικρὸν προσεχώρησεν πρὸς τὴν Δημοκρατικὴν μερίδα, κατέληξε δὲ ὀριστικῶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν λαϊκὴν μερίδα (Deutsche Volkspartei) ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἦσκει μεγάλην ἐπιρροήν.

Τὴν πολιτικὴν ἐμίσει, τὴν ἐχρησιμοποίησε ὅμως διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του, ὅχι—καὶ τοῦτο τὸ ὁμολογοῦν καὶ οἱ ἐχθροὶ του—ἀπὸ καθαρῶς ἰδιοτελεῖς σκοποῦς ἀλλὰ ἀπὸ ἀκράδαντον πίστιν Ἄγγλου πουργιτανοῦ, ὅτι ἡ εὐδωσις τῶν ἐπιχειρήσεών του ἦτο καὶ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Κράτους. Πάντως οἱ ἀντίπαλοί του ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἐδοθηθῆ σχεδὸν εἰς τίποτε διὰ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων τὰ ὁποῖα τὸ ἀπησχόλουν (ἐπανορθώσεις, φόροι, πληθωρικὴ κυκλοφορία κλπ.) ἀπὸ τὴν συγκεντρωμένην μεγάλην βιομηχανίαν τῆς ὁποίας αὐτὸς προστᾶτο. Ὅτε μάλιστα αὐτὴ ἐνώ ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς ἐργάτας ἀνωτέρας παροχάς, ὅταν ἡ Γερμανικὴ τιμὴ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕψος τῆς διεθνούς, ἀνευ ἀνωτέρου μισθοῦ, ἡ ἰδία ἀπηρνήθη ὅχι μόνον νὰ ὑποδοθῆσῃ δι' ἐγγυήσεώς τῆς τὸ Κράτος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς σταθεροποιήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς πληθωρικῆς κυκλοφορίας, μέχρις ὅτου τοῦτο ἦτο δυνατόν. Καὶ ἐδραφε μὲν καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν, ἀπείρως ὅμως περισσότερον τὰς λαϊκὰς μάζας.

* *

Τὸ ἔργον τοῦ Hugo Stinnes θὰ ἐπιζήσῃ μακρὸν αὐτοῦ. Τὸ τράστ Siemens — Rhein — Elbe — Schuckert Union ἴδρυσεν μὲ διάρ-

(1) Τότε καὶ ἡ περιώνυμος ἀντικειμενικότης καὶ πρακτικότης του ἐσκοτίσθησαν τόσο ὥστε ἀνήγγειλε διὰ τοῦ τύπου ὅτι οἱ «ξενόφθοχοι» ἀνέκοψαν τὴν γερμανικὴν ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἰταμότητος τῶν ξένων.

κσιαν μέχρι τοῦ 2000 ἔτους. Οἱ συμπόλιταί του εἰς τὸ Mühlheim δὲν θὰ τὸν λησμονήσουν εὐκόλως, διότι καὶ αὐτὸς ζῶν δὲν τοὺς ἐλησμόνησεν, ἀν καὶ ἐπεξετάθησαν αἱ ἐπιχειρήσεις του εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τέλος ἡ Γερμανικὴ οἰκονομικὴ Ἱστορία θὰ ἀναγράφῃ εὐφύμως τὴν ἀκαταπρόβλεπτον δρᾶσίν του δι' οἰκονομικὴν ἀναδημιουργίαν ἀνωτέρου τύπου, ἐπ' ἀγαθῆ τῆς Πατρίδος του, τὴν ὅποιαν ὑπερμέτρως ἐλάτρευσεν.

Ὁ Stinnes ἀφήκε δύο νέους τὸν Ἐδμόνδον καὶ Οὐγκω, οἱ ὅποιοι συνεχίζουσι τὰς ἐργασίας τοῦ πατρὸς των. Πάντως ἡ διὰ τὴν Γερμανίαν ἀνατέλλουσα δύσκολος ἐποχὴ τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ νομισματός, δὲν θὰ εἶναι δι' αὐτοὺς τόσον ἐπικερδῆς ὅσον ἡ παρελθούσα τῆς πληθωρικῆς κυκλοφορίας.

Ἐν Γενεύῃ κατ' Ἰούλιον 1924

ΚΡΙΤΙΚΑΙ

Κόλερ Ἰωσήφ, Joseph Kohler : Τὸ δίκαιον, μετάφρ. Θερασυβούλου Γ. Πετιμεζᾶ, ἐκδ. οἴκος «Ἐλευθεροθάκης», ἐν Ἀθήναις 1924 σελ. δ' καὶ 99. τιμ. δε. 10.—

Ὁ Ἰωσήφ Kohler, ὁ κατ' ἔξοχὴν φιλοσοφῶν νομικὸς τῶν τελευταίων χρόνων, τοῦ ὁποίου τὴν ὥραιαν περὶ τοῦ δικαίου μονογραφίαν μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ δὴ εἰς ὄφρος κομψὸν καὶ σαφὲς ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Θερασύβουλος Πετιμεζᾶς, τιμᾶται εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἀνὰ τὸν διεθνή νομικὸν καὶ φιλοσοφικὸν κόσμον, ὀρθῶς δὲ γράφει ἐν τῷ «προλόγῳ» αὐτοῦ ὁ μεταφραστὴς ὅτι «ἡ πολυσχιδῆς καὶ μεγαλοφυῆς συμβολὴ τοῦ Ἰωσήφ Κόλερ εἰς τὴν καθόλου ἐπιστήμην τοῦ δικαίου εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα», ὅπου πλεῖστοι νομικοὶ δικαίως καυχῶνται ὅτι ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ μεγάλου νομοδιδασκάλου. Ἀλλὰ καὶ τὸ «Ἀρχεῖον» τοῦτο διεκδικεῖ τὴν τιμὴν ὅτι συντέλεσε τὰ μέγιστα ἵνα γνωστῇ εἰς εὐρύτερους κύκλους τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ λογίων καθόλου ὁ Ἰωσήφ Kohler καὶ τὸ νομικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον αὐτοῦ (βλ. «Ἀρχεῖον» Τόμ. 1ος, σελ. 41—46, τομ. 3ος σελ. 237—241).

Ἡ προκειμένη μελέτη τοῦ Kohler, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν τίτλον «Das Recht» πρὸ δεκαπενταετίας (1909,) καὶ δὴ μετὰ τὴν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γαλλομένην ἐκδοσίν τοῦ πολυκρότου συγγράμματος Lehrbuch der Rechtsphilosophie (1909, 2α ἐκδ. τῷ 1917 ὑπὸ Ἀρθούρου Kohler) δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀριμώτατον προϊόν τῆς διανοίας τοῦ Kohler, περιέχον ἐν συνόψει τὰ περὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν βάσεων καὶ τῆς ἀνεξίτητος αὐτοῦ συμπεράσματα τοῦ ἐκλιπόντος σοφοῦ, ὡς ἀπεκρυσταλλώθησαν ταῦτα εὐρύτερον ἐν τῷ εἰρημένῳ περὶ Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου συγγράμματι μετὰ βαθείας μελέτας ἱστορικῆς καὶ φιλοσοφικῆς καὶ ἐθνολογικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς καὶ μετὰ μακρὰν διδασκαλίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Διαιρεῖται δὲ τὸ προκειμένον ἔργον εἰς δύο μακρὰ κεφάλαια, ἐν οἷς ἐκτίθενται αἱ *βάσεις τοῦ δικαίου* τοῦτο μὲν ἀπὸ ἀπόψεως τῆς *κοινωνιολογίας* (σελ. 1—62), τοῦτο δὲ ἀπὸ ἀπόψεως τῆς *κοινωνικῆς ψυχολογίας* (σελ. 63—99)

Ὁ Kohler συγκρίνων τὸν κοινωνικὸν βίον πρὸς τὴν ὀργανικὴν ζωὴν καὶ ἐφαρμοζων ἐν ταῖς ἐρεῦναις αὐτοῦ τὴν μέθοδον τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως, διαβλέπει ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὴν αὐτὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ἣν καὶ ἐν τῷ ὀργανικῷ κόσμῳ τῶν κυττάρων πρὸς τὸ ὀργανικὸν σύνολον. Καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὀρμώμενος θέτει τὰ θεμέλια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεγείρει ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς περὶ τοῦ δικαίου διδασκαλίας αὐτοῦ ἐξάγων τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο εἰρημένων παραγόντων ἐπ' ἀλλήλους, δηλονότι τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτοτέλειαν τοῦ πρώτου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης ὑποταγὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν δεύτερον καὶ ἀντιθέτως πάλιν τὴν ὑπὸ τοῦ συνόλου κατὰ τὸ δυνατόν ἐξυπηρέτησιν τῶν δι-

καιωμάτων του ατόμου πρὸς ἐπιδίωξιν καὶ ἐπίτευξιν κοινῶν ἐγγενῶν σκοπῶν. Ὡς ἀποστολὴν τοῦ δικαίου θεωρεῖ ὁ Kohler τὸν συμβιβασμὸν τῆς συνεχοῦς ἀντιθέσεως τοῦ ατόμου πρὸς τὸ σύνολον, παρεμβάλλει δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὡς ρυθμιστὴν τρόπον τινά, τὸ ψυχολογικὸν στοιχείον, ὅπερ εἶχε παρῆσαι ἢ ἀρχαιοτέρα ἔρευνα.

Λυποῦμαι διότι ἐλλείπει χρόνου καὶ χώρου ἀδυνατῶ νὰ προβῶ εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν τῆς μικρᾶς μὲν ἀλλ' ἀξιολόγου μελέτης, ἀρκούμαι δὲ συνιστῶν ἐκθύμως τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς εἰς πάντα λόγιον Ἕλληνα καὶ συγγαίρω τῷ κ. Πετιμεζᾷ διὰ τὴν εὐστοχὸν ἐκλογὴν καὶ καθόλου εἰπεῖν ἐπιτυχῆ ἐξελήνισιν τοῦ ἔργου. Καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν δὲ τῶν ὀρων, ὡς δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ προχειροῦ ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου, ἀξιέπαινον καταβάλλει προσπάθειαν ὁ μεταφραστὴς, ἀναι πάντες γνωρίζομεν πόσον δύσκολον εἶναι τὸ μέρος τοῦτο τῆς μεταφράσεως. Πολλοὶ φερ' εἰπεῖν θὰ προσκρούσωσιν. ἴσως εἰς τὴν ἐξελήνισιν τοῦ ὄρου «Völkerpsychologie» διὰ τοῦ «ψυχολογία τῶν λαϊκῶν μαζῶν» (σελ. 49), διότι «Völkerpsychologie» εἶναι ἢ «κοινωνικὴ ψυχολογία» ἢ «μέρος εἶναι ἢ «Massenpsychologie» δηλονότι ἢ «ψυχολογία τῶν ὁμάδων ἢ ὁμίλων» τὴν ὁποίαν ἐλευθερώτερον τις μεταφράζων θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ «ψυχολογία τῶν μαζῶν».

Εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μάθωσι πλείονα περὶ τοῦ Ἰωσήφ Kohler ὑποδεικνύει ὁ κ. Πετιμεζᾷς τὰ κατὰ τὸ 1920 ἐν Βερολίῳ ἐκδοθέντα τεύχη «Josef Kohler zum Gedächtnis» καὶ Albert Osterrieth «Josef Kohler, ein Lebensbild». Προκειμένου περὶ Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ἐπιτραπέσιω μοι νὰ προσθέσω ἀναυθὰ καὶ τὴν ἐμὴν εἰδικὴν μελέτην ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ὁ Ἰωσήφ Kohler ὡς νομικὸς καὶ φιλόσοφος» ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, κριθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Καλιτσουδάκι (Βλ. «Ἀρχεῖον» Τόμ. 3ος σελ. 239—241) καὶ περιέχουσαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ νομικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου νομοδιδασκάλου (σελ. 4—46) μετὰ μακροῦ βιογραφικοῦ σημειώματος (σελ. 48—68) καὶ βιβλιογραφικοῦ πίνακος (σελ. 71—80), ἐν ᾧ ἀναγράφονται κατ' ἐκλογὴν οἱ τίτλοι διακοσίων περιπτου (ἐκ τῶν τρισχιλίων) δημοσιευμάτων τοῦ Kohler, ὡς καὶ ἐτέρων πενήτηκοντα δημοσιευμάτων Γερμανῶν καὶ ξένων σοφῶν περὶ τοῦ Kohler πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Σημειῶ πάντα ταῦτα ἵνα δεῖξω πόσον ὑπέροχος ὑπῆρξεν ὁ σοφὸς καὶ πολυπράγμων νομοδιδάσκαλος καὶ πόσον ἐθαυμάζετο καὶ ἐτιμᾶτο οὗτος ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ κατ' ἀκολουθίαν πόσον ἀξία μελέτης εἶναι τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τὰ προκαλοῦντα γενικώτερον διαφέρον ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Πετιμεζᾷ καθόλου εἰπεῖν λίαν ἐπιτυχῶς μεταφρασθέν. Ἔστω δὲ κατακλείς τῶν ὀλίγων τούτων γραμμῶν ἢ γνωστὴ ἐκεῖνῃ εὐχὴ Vivat sequens!

Ἐν Ν. Φαλήρῳ Ὀκτ. 1924.

Π. Κ. Βιζουκίδης

Μαλαματιανοῦ Γ.: Γενικαὶ ἀρχαὶ νέων δικαίων. Τόμος Α'. Ἐργατικὸν δίκαιον Τεύχος Α'. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Λιψία 1923 σελ. 163.

Πρέπει νὰ χαιρετισθῇ μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἢ ἔκδοσις ἑλληνικοῦ βιβλίου ἀναφερομένου εἰς κλάδον δικαίου, ὁ ὁποῖος ὡς ἐξετάζων τοὺς νομικοὺς κανόνες τοὺς διέποντας τὴν ἐργατικὴν σχέσιν ἐξειλίχθη σήμερον εἰς αὐτοτελῆ. Τρόντι τὸ Ἐργατικὸν Δίκαιον διεισορφώθη κυρίως εἰς εἰδικὸν δίκαιον τοῦ ἐργάτου (ὅπως λ.χ. τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον εἶναι εἰδικὸν δίκαιον τῶν ἐμπόρων). Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἐργατικὸν δίκαιον λέγεται καὶ βιομηχανικὸν δίκαιον διότι κυρίως ὁ ἐργάτης τῆς βιομηχανίας εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῶν διαφόρων εἰδικῶν διατά-

ξεων. Εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν τεῦχος ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει ἱστορικῶς τὰς διατάξεις ἐργατικοῦ δικαίου εἰς τὴν Ρώμην, κατὰ τοὺς Μέσους χρόνους, εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Γαλλικοῦ κώδικος τοῦ Γερμ. κώδικος. Περαιτέρω προβαίνει ὁ συγγραφεὺς εἰς παράλληλόν ἐξέτασιν τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἰς Ἀγγλίαν, εἰς Γαλλίαν, εἰς Γερμανίαν, εἰς Ρωσίαν καὶ εἰς Ἀμερικὴν. Ὁ συγγραφεὺς στερεεῖται προφανῶς κάθε συγγραφικῆς πείρας, μεταχειρίζεται ὕφος σκοτεινὸν καὶ γλῶσσαν συνήθως σχολαστικὴν, συμφύρει δὲ ἰδίως εἰς τὰς ὑποσημειώσεις ὕλικόν πολλὰκις ἄσχετον ἢ περιττόν, ὠθούμενος ἀπὸ τὴν μανίαν ἐπιδείξεως βιβλιογραφικῶν γνώσεων. Λ.χ. δὲν διστάζει νὰ περιλάβῃ μακρὰς βιογραφικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ Marx ἢ τοῦ Engels, ἢ νὰ ὀμιλῇ περὶ τῆς κυριαρχίας ὡς στοιχείου τῆς πολιτείας ἐν ᾧ προφανῶς τὰ θέματα τούτα εἶναι ξένα πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς συγγραφῆς (σελ. 33, 67 ἐπ.).

Ὁ συγγραφεὺς θεωρῶν ἐπιστημονικὸν σφάλμα τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ὡς βιομηχανικοῦ δικαίου κατακρίνει τὸν καθηγητὴν κ. Ἀνστασιάδην διὰ τὴν πλάνην. Ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ὀρολογίας εἶναι κατ' ἐξοχὴν κυριαρχικόν καὶ ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν κοινῆ γίνεται χρῆσις τοῦ ὄρου droit industriel (περὶ λ.χ. τὰ γνωστὰ βιβλία τοῦ Pic, τοῦ Carpentier καὶ Cuche). Ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει θαυμαστὴν ἐνημερότητα τῆς Γερμανοῦ ἢ βιβλιογραφίας. Δὲν φαίνεται ὅτι ἔλοβεν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν Γαλλικὴν οὔτε τὴν Ἰταλικὴν ἐπιστήμην, ἀπὸ τὰς ὁποῖας πολλὰ θὰ ἠδύνατο ν' ἀντλήσῃ. Ἐπίσης καὶ τὴν Ἑλληνικὴν νομοθετικὴν κίνησιν δὲν φαίνεται κατέχων, (λ.χ. φαίνεται ὅτι δὲν ἔλοβεν ὑπ' ὄψιν τὸ σπουδαιότατον νομοσχέδιον περὶ ἐργατικῆς συμβάσεως τὸ ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου ἐργασίας).

Εἶναι ἐν τούτοις ἀξίον συστάσεως τὸ βιβλίον διότι κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἔρευναν νέου δικαίου, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενον εἰδικῆς συστηματικῆς ἐπεξεργασίας. Δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ ἐν τούτοις ὅτι τῆς φιλοτίμου προσπάθειας τοῦ Μαλαματιανοῦ προσηγήθησαν αἱ μελέται τοῦ Δ. Καλιτσουδάκι (Herkner—Καλιτσουδάκι, Ἐργατικὸν ζήτημα, καὶ Ἀρχεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν). Σύντομον ἀνάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας ἐξεπόνθησαν ἐπίσης γαλλιστὴ ὁ καθηγητὴς Ἀνδρεάδης (ἔκδοσις Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν 1922) καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας. (Les transformations du droit depuis cinquante ans—Paris 1922, T. I σελ. 231 ἐπ.)

Ἰ. Λαμπιρῆς

Καλιτσουδάκι Δ.: «Περὶ Συνεταιρισμῶν καὶ ἰδίως ἐν Ἑλλάδι. Θεωρία καὶ πρᾶξις». Βιβλιοπωλεῖον Ἐλευθερουδάκη καὶ Μπάρτι. Ἀθήναι. 1924

Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν εἶδομεν τὴν ἔκδοσιν συγγράμματος, τὸ ὁποῖον ἀναμφίβολως θὰ εὐρύνη τὸν στενὸν κύκλον τῶν συνεταιριστῶν παρ' ἡμῶν καὶ θὰ δώσῃ νῆαν ᾧθησιν εἰς τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας.

Ὁ Κ. ἀπὸ ἔτων ἀσχολούμενος εἰς συνεταιριστικὰς μελέτας, τινὰς τῶν ὁποίων καὶ ἐδημοσίευσεν, κατορθώνει διὰ τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ συγγράμματος τοῦ νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ συνεταιρισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, κατατάσσων ἐπιστημονικῶτα τὴν πρὸς τοῦτο ὕλην. Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶνε ὅτι ἐν τῷ συγγράμματι ἀναφέρονται καὶ αὐτὰ αἱ μέχρι τῶν τελευταίων ἀκόμη μνηῶν γνώμαι μεγάλων συνεταιριστῶν καὶ πρόοδοι τῆς συνεταιρικῆς κινήσεως ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ἐπιμελῶς παρακολουθεῖ.

Εἰς πέντε τμήματα (Γενική θεμελίωσις. Ἀπόστολοι τῆς συνεταιρικῆς ἰδέας. Συνεταιρικοί σχολαί. Συνασπισμοὶ συνεταιρισμῶν. Γενικώτεροι συνεταιρικοί ἀπόψεις), τῶν ὁποίων προτάσσεται ἕκτενή πρόλογος, ἐξετάζονται ἱστορικῶς καὶ κριτικῶς τὰ διάφορα ἐπίμαχα καὶ μὴ συνεταιριστικά ζητήματα μετὰ μεγάλης καὶ ἐπιστημονικῆς περιεκτικότητος ἐν τῇ διατυπώσει καθὼς καὶ σαφηνείας καὶ μεθοδικότητος ἐν τῇ κατατάξει.

Ἄξιον ἰδίως μνείας εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ συγγράμματι ἀναφέρεται πλουσιωτάτῃ ξένη βιβλιογραφία εἰς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ προσρῶνται οἱ ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπεκταθοῦν εἰς βαθυτέρας μελέτας, κλίτοι ἢ θεωρητικῆ ἀνάπτυξιν τῶν συνεταιριστικῶν ζητημάτων ἐν τῷ συγγράμματι εἶνε ἀκριτὰ διεξοδική.

Σπουδαία ὠφελήματα θ' ἀποκομίσουν οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τὰ συνεταιριστικά ἐκ τῆς μελέτης τῶν κεφαλαίων περὶ τῆς φύσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ, περὶ τῆς θεωρητικῆς θεμελιώσεως καὶ τοῦ ὅρισμοῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ, περὶ τῶν συνεταιριστικῶν σχολῶν καὶ περὶ τῶν ἐνώσεων τῶν συνεταιρισμῶν.

Εἰς τὰ περὶ τῆς οὐδετερότητος τῶν συνεταιρισμῶν θὰ εὑρουν πολυτίμους συμβουλὰς, ὅσοι ἐπεξήτησαν κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον, ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῶν, νὰ ἀναμίσξουν τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς εἰς τὴν πολιτικὴν, ὡς καὶ σιτηνικὰ ἐπιχειρήματα οἱ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀναμίξεως ὄντες.

Καίτοι εἰς λεπτομερείας τινὰς δὲν ἔχοιεν τὴν αὐτὴν μὲ τὸν συγγραφέα γνώμην, ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν ὅτι τὸ σύγγραμμα τιμᾷ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ καθοδηγεῖ καὶ κατευθύνει τοὺς συνεταιρισμοὺς εἰς εὐρυτέρους ὁρίζοντας. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι οἱ συνεταιρισμοὶ καὶ ἰδίᾳ οἱ γεωργικοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τύχην εὐρυτέρας ἀναπτύξεως, θὰ ἐπωφεληθοῦν τῶν διδιγμάτων τούτου.

Εὐελπιστοῦμεν ταχέως νὰ ἀναγνώσωμεν καὶ τὸ δεῦτερον μέρος τὸ ὁποῖον θὰ πραγματεύεται περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι συνεταιρισμῶν.

Σωκρ. Ἰασσεμίδης

Κορδάτου Ἰωάν. Ἡ Κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. — Ἐκδοτικός Οἶκος Γ. Βασιλείου Ἀθῆναι 1924.

Τὸ δυαδικὸν σύστημα τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ Κάνι (1721—1804) ἐπέδρασαν ἰδιαίτερος κατ' ὄλον τὸν 19. αἰῶνα ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τῶν φυσικῶν καὶ λογικῶν ἐπιστημῶν. Κατέναντι τῆς φύσεως ἀντετέθη λοιπὸν ἡ κοινωνικὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀνάπτυξίν της. Ἡ πρώτη ἀντίθεσις τῆς φυσικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀναλήψεως τῆς γενικῆς κοσμοθεωρίας ταύτης παρετηρήθη εἰς τὴν διαμάχην τῶν αἰτιῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ μὲν (St. Martin, de Maistre) ἀπέδωσαν αὐτὴν εἰς θεϊκὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀμαρτωλὴν ἀνθρωπότητα, οἱ δὲ (de Bonald) προσεπάθησαν νὰ θεωρήσουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὡς προῖόν ἱστορικο—θρησκευτικῆς παραδόσεως οὐχὶ δὲ ἀπλῶς κατ' ἔλλογον διαθέσεως τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοινωνίαν ἀτόμων. Ἄλλοι (Ἐγγελοῦ 1770—1831) σχηματικῶς ἀνεπαρέστησαν εἰς τριαδικότητα τὴν κοινωνικὴν λειτουργίαν σημερινῶν εἰς τὸν τοῦ Fichte (1762—1814) θεμελιώδη καθορισμὸν τοῦ λογικοῦ, τοῦ Πνεύματος. Τοῦτο δὲν εἶναι δηλαδὴ μόνον καθ' ἑαυτὸ (an sich) ἀλλὰ καὶ δι' ἑαυτὸ (für sich)—τὸ κατὰ Πλάτωνα «θάτερον» ἢ ἀρνησις—ἐξ ἧς διαφορικότητος γεννᾶται ἡ σύνθεσις πρὸς ἀνώτερόν τι (an-und-für-sich) (negate, conservare, elevare).

Ἄλλοι (Karllyle 1795—1881) στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ αἰῶνος τῶν φώτων (18.), τοῦ Γερμανικοῦ Ἰδεολογισμοῦ, καὶ ἰδίως τοῦ τοῦ Fichte, εἰργάσθησαν ἀκριβῶς διὰ νὰ τονίσουν τὴν παραδειγματικὴν δημιουργικὴν καὶ ἀποτε-

λεσματικὴν δράσιν τῶν ἡρώων-ἀτόμων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ὑπεροχιῶν καὶ φιλαλληλικῶν πράξεων αὐτῶν ἀποτυποῦν εἰς τὴν κοινωνίαν τὸν χαρακτήρα τῆς ἐκάστοτε ἐξελιξέως.

Ἄλλοι τέλος (Comte 1798—1857) ἠγωνίσθησαν νὰ ἀνεύρουν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας τοὺς αὐτοὺς νόμους, τοὺς ὁποῖους ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ φυσικὸν καὶ βιολογικὸν βασίλειον. Τέλος ἄλλοι (Μάρξ 1818—1883 καὶ Ἐγγελοῦ 1820—1895) μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν μεταφορὰν μόνον τοῦ «φυσικῶς» σκέπτεσθαι εἰς τὴν ἱστορίαν, δὲν περιορίσθησαν εἰς τὸ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν οὐσίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὴν διαδικασίαν μόνον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ διέκριναν καὶ ἐτόνισαν εἰς τὴν διαδικασίαν ταύτην τὰ ὑλικά αἰτία τὰ ὁποῖα ἐθεώρησαν ὡς τὰ τελικά αἰτία τῶν αἰτίων καὶ ἐθεμελίωσαν τὴν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἱστορίας ἢ τὸν ἄλλως ἱστορικὸν ὑλισμὸν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Κατὰ τοῦτον αἰ κατὰ τελευταῖον λόγον καθορίζουσαι τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ σχέσεις εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι. Ἡ μεταβολὴ τῶν οἰκονομικῶν τούτων συνθηκῶν καθορίζει ἐπομένως καθεὶ ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς πολιτικὴν, πνευματικὴν, θρησκευτικὴν. Κατὰ ταῦτα καθεὶ ἐκδήλωσις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀπόρροια τοῦ οἰκονομικοῦ βίου καὶ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία εἶναι ἱστορία τοῦ οἰκονομικοῦ μόνον πολιτισμοῦ.

Οὕτω κατέληξα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀρχεῖται τὸ ἄνω ἔργον τοῦ Κ. θὰ ἤθελα καλύτερα ὡς τίτλον τοῦ ἔργου τὰ κοινωνικά αἰτία, ἀκόμα δὲ καλλίτερον τὰ «οἰκονομικά αἰτία» τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπεὶ θὰ ἀνταπεκρίνετο τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου πρὸς τὸν τίτλον τοῦ καλλίτερον Ὁ Κ. προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀνωτέρω οἰκονομικὴν θεωρίαν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν αἰτιῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατὰ ταῦτα νὰ κρίνῃ, κατὰ πόσον στηρίζονται τὰ αἰτία ταῦτα ἐπὶ τῶν μέχρι σήμερον συνήθως μνημονευομένων λόγων: ὡς εἰς τὸν «ἀσβεστὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν» τῶν τότε Ἑλλήνων ἢ εἰς τὴν «μεγάλην καὶ ἱερὰν πίστιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ». Προσπαθεῖ λοιπὸν μὲ τὴν μελέτην του νὰ «δώσῃ τὴν «κοινωνικὴν» ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21, νὰ τὴν ἐξετάσῃ δηλαδὴ ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῆς ἀνάγκης, διὰ νὰ διαλύσῃ τὰς πλάνιας καὶ νὰ γερμίσῃ τὰς προλήψεις πού ἐπικρατοῦν καὶ διδάσκονται ἀκόμα σχετικῶς μὲ τὴν νεώτερον μας ἱστορίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς ἕκτενήν εἰσαγωγὴν ἀναπτύσσει ἀπλῶς, σαφῶς καὶ μεθοδικῶς τὰ τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας ὡς μεθόδου.

Ἐἶτα εἰς 12 κεφάλαια (Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην. Αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου. Ἡ προεπαναστατικὴ πνευματικὴ κίνησις. Τὰ πρόνομα τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Φιλικὴ Ἐταιρία. Ρήγας Φεραῖος. Ἡ ἐπανάστασις. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὁ φιλελληνισμὸς καὶ τὰ πρῶτα πολιτεύματα. Περίοδος Καποδιστρίου. Τὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου. Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἰς τὰ διπλωματικά παρασκήνια), μὲ τὸ συμπέρασμα των, ἐξετάζει ὑπὸ τὸν φακὸν τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας τὰ ἐρευνώμενα ζητήματα καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα «ὁ κληρὸς καὶ οἱ κοτσαμπάσηδες, δὲν ἠθέλησαν καὶ δὲν ὀργάνωσαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ ἐγένετο ἀπὸ τὴν τότε ἀστικὴν τάξιν καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἀστικῶν ἰδεωδῶν τῆς ἐποχῆς της καὶ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀστικῆς τάξεως».

Αὕτη τότε ἦτο βέβαια τάξις προοδευτικὴ ἐνῶ σήμερον δὲν θεωρεῖται φαίνεται πλέον κατὰ τὸν συγγραφέα. Εἰς τὸ συμπέρασμα του μάλιστα τοῦτο ἐπικαλεῖται καὶ ὅσον τοῦ Δένιν καθ' ἣν «ὁ καπιταλισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ πάλῃ του κατὰ τῆς φεουδαρχίας ὑπῆρξεν ἐλευθερωτὴς τῶν Ἐθνῶν, μεταβλήθη κατὰ τὴν ἱμπερια-